

Ord. Prof. Dr. Sadi IRMAK
(1904 — 1990)

Tıp, sadece bir akıl ve tecrübe ürünü değildir. Bütün büyük ve şüphesiz buluşları gerçekleştiren zekânın alevden bir itikâs haline gelişiminin, yâniecessus ve hayal gücünün eseridir. Bunları tıp bilimleri yanında genel kültürün ürünüdür. Genel kültürün unsurlarının başında felsefe ve edebiyatın başta olduğu her türlü sanatlar gelir. Ben bunlarla uğraşmaz bir büyük bekim bitiririyorum.

Aslında insan denen ^{mucem} hayal gücünü her an hareketli geçirir. Bu gücü körletmemek, uyandırmak tıp eğitimimin temelidir.

6/2/1979 Sadi Irmak

Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak'ın Dr. Mehmet Cemil Uğurlu'ya verdiği

6.2.1979 tarihli özel yazısı.

ORD. PROF. DR. SADİ IRMAK
(1904 - 1990)

Mehmet Cemil Uğurlu*

«Tıp, sadece bir akıl ve tecrübe ürünü değildir. Bütün büyük ve çığır açıcı buluşlar, gerçeği arama zevkinin alevden bir ihtiras haline gelişinin yani tecessüs ve hayal gücünün eseridir. Bunlar tıp bilimleri yanında genel kültürün ürünüdür. Genel kültür unsurlarının başında, felsefe ve edebiyatın başta olduğu güzel sanatlar gelir. Ben bunlarla uğraşmamış bir büyük hekim bilmiyorum.

Aslında insan denen muamma, hayal gücünü her an harekete geçirir. Bu gücü köreltmemek, muamma çözme şevkini uyandırmak tıp eğitiminin temeli çözme şevkini uyandırmak tıp eğitiminin temeli olmalıdır» (8).

Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak

Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak, 10 Kasım 1990 tarihinde, ölüm denilen doğal bir nedenle, yaşamdan sonsuza değin ayrıldı. O, Türkiye Cumhuriyetinin çağdaşlaşma sürecinde, bilim adamı kişiliğiyle tıp alanında, aydın kişiliğiyle kültür yaşamımızda ve siyaset adamı kişiliğiyle devletimizin yasama ve yürütme alanlarında değerli etkinliklerde bulundu.

15 Mayıs 1904 tarihinde Konya ilinin Seydişehir ilçesinde doğan Sadi Irmak, ortaöğrenimini Konya Sultanisi'nde 1922 yılında tamamlayıp, bir süre İstanbul Hukuk Mektebi'nde(**) öğrenim gördükten

* Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi Dr.

** İstanbul Hukuk Mektebi, sonradan İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi adını aldı.

sonra 1924'de devletçe açılan sınavı kazanarak tıp öğrenimi için Almanya'ya gönderildi (1,15). 1930 Yılında Berlin Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitiren Sadi Irmak, kısa bir süre Düsseldorf ve Hagen hastanelerinde asistan olarak çalıştıktan sonra, Türkiye'ye dönerek Ankara'da hükümet tabipliği ve Gazi Eğitim Enstitüsü'nde biyoloji öğretmenliği yaptı (15).

1933 Yılında, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde fizyoloji doçenti, 1940'da fizyoloji profesörü olan Dr. Sadi Irmak, 1943 yılında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Konya milletvekili seçildi (1). Bu olay, onun devlet yönetiminde ve yasama alanında etkinliğinin başlangıcını oluşturur. Aynı yıl Halkevleri Yüksek Danışma Kurulu Başkanlığına ve CHP Diyarbakır Bölge Müfettişliğine getirilen Prof. Dr. Sadi Irmak (1,15), halkevlerinin toplum ve kültür yaşamımızdaki kapsamlı ve olumlu etkinliklerini bilinçle destekledi. O, bu konuda şöyle diyor :

«Halkevinin kapandığı yerde kahveler, meyhaneler türemiştir. Oysa memleketin pek çok ilim, sanat, hitabet adamları halkevlerinde yetişmiştir. Türk milletinin evlatları halka hitabetmeyi, halkevinde öğrenmiştir. Halkevleri, bütün dünyada bir Türk buluşu olarak tanınmış, hatta benzerleri yapılmıştır. Böyle bir milli müessese kapalı bırakılabilir mi?» (13).

7 Haziran 1945 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk çalışma bakanı olan Prof. Dr. Sadi Irmak, 1947 Uluslararası Çalışma Konferansı ikinci başkanlığına seçildi (1). Onun çalışma bakanlığı döneminde, çalışma hayatımızın büyük kazanımları olarak, Sosyal Sigortalar ve İş-İşçi Bulma Kurumları kuruldu (15).

Eylül 1947'de bakanlıktan ayrılan Prof. Dr. Sadi Irmak, 14 Mayıs 1950 tarihinde milletvekili seçilemeyince, siyasi hayattan çekilerek, Münih Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde iki yıl (1951 - 1953) fizyoloji profesörlüğü yaptı (1,15).

1953 Yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizyoloji Kürsüsü Başkanlığına atanan Sadi Irmak, 1956'da aynı kürsüde orinaryüs profesörlüğe yükseltildi ve 1973 yılında emekliye ayrıldı (1).

Bir yıl sonra cumhurbaşkanlığı kontenjanından senatör olan Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak, CHP ve Milli Selamet Partisi (MSP) koalisyon hükümetinin çekilmesinin ardından, 17 Kasım 1974 tarihinde, parti-

lerüstü hükümeti kurmakla görevlendirildi. Oluşturduğu hükümetin güven oyu almamasına karşın 31 Mart 1975 tarihinde yeni hükümet kuruluncaya değin, başbakanlık yaptı (1).

O, demokrasimizin bunalımlı bir döneminde, devlet adamı kişiliğiyle, başbakanlık görevini saygınlıkla ifa etti. Bugüne değin Cumhuriyet tarihimizde, sadece iki hekimin başbakan olarak görev yapmış olduğunu da burada belirtelim : birincisi Dr. Refik Saydam (1881 - 1942), ikincisi Dr. Sadi Irmak.

12 Eylül 1980 harekâtından sonra, 15 Ekim 1981 tarihinde kurulan Danışma Meclisi'ne Konya üyesi olarak atanan ve 27 Ekim 1981'de bu meclisin başkanlığına seçilen Sadi Irmak, bu görevini, meclisin kapandığı 1 Aralık 1983'e değin sürdürdü (1).

Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak, seçkin bir takım nitelikleri kişiliğinde toplamış bir insandı. Bunlardan biri, yurduna ve Atatürk ideolojisine bilinçle bağlı çağdaş bir aydın olmasıdır. O, ilk «Atatürk Devrimleri Enstitüsü»nün kurucu başkanıdır. Onun hümanist, toplumsal uzlaştırıcı ve düşüncesiyle davranışları tutarlı siyaset adamı kişiliği demokrasimizin tarihinde saygıyla anılacaktır. Güven verici, bilgili ve dürüst kişiliği, karşısındaki insanın daha ilk görüşmesinde dikkatini çekmişti. Burada onunla ilgili bir anımı aktarmak isterim :

1979 - 80 Yıllarında, ünlü bilim, tıp, sanat ve yazın adamlarımızın doğa, bilim, tıp kavramlarına ilişkin ve özgün yorumlarını derlemek amacıyla bir çalışmaya girişmiştim. Bu amaçla başvurduğum insanlarımız arasında Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak da bulunmaktaydı. Dileğimi tevazuuyla kabul etti. Özgün yorumunu, Ankara'da o yıllarda kalmakta olduğu Berlin Oteli'nde el yazısıyla hazırlayarak, vermeyi vaat ettiği tarih ve saate bizzat verdi. Bu özgün yorum (8), yukarıdaki yazımın epigrafını oluşturmaktadır. Özel görüşmemizde birkaç anısını anlattı. Bir anısı Atatürk ile ilgiliydi. 1924 Yılında, açılan sınavı kazanarak tıp öğrenimi için Almanya'ya arkadaşlarıyla giderken, garda bir postacının telaşla ulaştırdığı, Gazi Mustafa Kemal'in aşağıdaki telgrafını okumaktan unutulmaz bir heyecan ve onur duyduğunu ifade etti :

«Kıvılcım olarak gidiyorsunuz, alev olarak döneceksiniz.»

Kendisi Avrupa'da öğrenimdeyken, Ata'nın bu telgrafını daima anımsayarak, bilgi kazanımlarını olabildiğince kısa sürede gerçekleştirmeye çalıştığını belirtti.

Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak, sadece tıp alanında değil, fakat aynı zamanda felsefe, tarih, sanat, edebiyat, siyaset, toplum bilimleri v.s. konularında da tanınmış bir bilim ve kültür adamıdır. Nitekim 1945 yılında «Goethe Madalyası» ile ödüllendirildi.

Türk Tabipleri Birliği'nin, Türk Gazeteciler Cemiyeti'nin, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun üyelerinden olan Sadi Irmak, «Basın Şeref Kartı» na sahipti.

Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak'ın tıp alanındaki çalışmaları fizyoloji dalında odaklanmış ve kendisi için «Hocaların Hocası» nitelendirilmesine hak kazandırmıştı. Onun «Genel Fizyoloji» isimli kitabı (4) tıp öğrenimimizde yıllarca bir ders kitabı oldu.

O, tıp alanında birçok konularda bilimsel araştırma yayınları yaptı.

«Alfabetik Sağlık Kılavuzu» isimli yapıtı (11), halkımızın bir başvuru kitabı oldu.

Onun yazdığı kültür kitaplarının başlıcaları şunlardır :

Atatürk Devrimleri Tarihi (9), Atatürk'ten Anılar (10), Atatürk'ün Dünya'daki Yankıları (12), Leonardo da Vinci ve Rönesans (5), Leonardo da Vinci (6), Dünya Nereye Gidiyor (Liderle Görüşmeler)? (7), Gönül Yakınlıkları (Wolfgang von Goethe'den çeviri) (2), Faust (Wolfgang von Goethe'den çeviri) (3), Zerdüş't Böyle Dedi (Friedrich Nietzsche'den çeviri) (14).

Son yıllarını da fikir hayatı içinde geçiren Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak, rahatsızlığı nedeniyle 23 Ekim 1990 tarihinde kaldırıldığı İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde, tedavisine büyük özen gösteren meslektaşlarının ellerinde 10 Kasım 1990 tarihinde yaşamdan ayrıldı. Bu gerçek bilim, kültür ve Atatürkçü devlet adamının ölümü, ilginç bir rastlantıyla, Ata'nın ölümünün bir yıl dönümünde gerçekleşti.

Adı, Cumhuriyetimizin tarihinde saygıyla anılacaktır.

ÖZET

Bu yazıda, Ord. Prof. Sadi Irmak'ın ölümü vesilesiyle, hayatı onun çok yönlü kişiliğinin bilim, kültür ve devlet adamı nitelikleri anlatılmıştır.

SUMMARY

Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak
(1904 - 1990)

In this article, the life of Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak has been considered with his many - sided personality, his academic and cultural achievements and as a statesman on the occasion of his death.

KAYNAKLAR

1. Anabritannica, cilt XI, Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica INC. 1988, s. 384.
2. Goethe, W.v. : Gönül Yakınlıkları (Türkçeye çeviren : Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak). İstanbul Kitabevi, Ahmet Said Matbaası, İstanbul, 1962.
3. Goethe, W.v. Faust (Türkçeye çeviren : Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak). İstanbul Kitabevi, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1973.
4. Irmak, Sadi : Genel Fizyoloji. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayını. İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1954.
5. Irmak, Sadi : Leonardo Da Vinci Ve Rönesans. İktbal Kitabevi, Türk Ticaret Postası Matbaası, İstanbul, 1962.
6. Irmak, Sadi : Leonardo Da Vinci. Baha Matbaası, İstanbul, 1975.
7. Irmak, Sadi : Dünya Nereye Gidiyor? Kervan Yayınları. Kervan Kitapçılık Matbaası, İstanbul, 1976.
8. Irmak, Sadi : Dr. Mehmet Cemil Uğurlu'ya verdiği özel yazısı (6.2.1979).
9. Irmak, Sadi : Atatürk Devrimlerinin Tarihi. Yapı ve Kredi Bankası Yayını, (Matbaa adı yazmıyor), 1981.
10. Irmak, Sadi : Atatürk'ten Anılar (O Günlerden Bu Günlere Bir Bakış) Güven Matbaası, Ankara, 1978.

11. Irmak, Sadi : Alfabetik Sağlık Kılavuzu. 12. Baskı. Ofset Basımevi, İstanbul, 1984.
12. Irmak, Sadi : Atatürk'ün Dünyadaki Yankıları. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi cilt 2, Kasım 1985, sayı 4'den ayrıbasım.
13. Karaaliğlu, Seyit Kemal : Resimli Türk Edebiyatçıları Sözlüğü. İkinci basım. İnkılâp ve Aka Yayınevi, Yelken Basımevi, İstanbul, 1982, s. 277.
14. Nietzsche, Friedrich : Zerdüşt Böyle Dedi (Türkçeye çeviren : Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak). Dördüncü basım. İkbâl Kitabevi, Işıl Matbaası, İstanbul, (Basım tarihi yazmıyor).
15. Türkiye 1923 - 1973 Ansiklopedisi, cilt 2. Kaynak Kitapları, İstanbul, 1974, s. 759.